

OD AUTORA BESTSELLERU OSVĚTIMSKÁ UKOLÉBAYKA

DĚTI
MARIO ESCOBAR
S HVĚZDOU

Příběh útěku a naděje ve válečné Evropě

Děti s hvězdou

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Mario Escobar
Děti s hvězdou – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Mario Escobar

DĚTI
S HVĚZDOU

CPress
Brno 2020

VĚNOVÁNÍ

Věnuji své báječné rodině – Elisabeth, Andree a Alejandrovi, již se mnou absolvovali přelomový zážitek v Le Chambon-sur-Lignon, z čehož pak vznikla tato kniha. Věnuji francouzským ženám a mužům, kteří ze spárů třetí říše vyrvali desetitisíce Židů, politických uprchlíků a lidí bez domova.

OBSAH

<i>Věnování</i>		4
<i>Autorova poznámka</i>		11
<i>Prolog</i>	Paříž, 23. května 1941	13

ČÁST 1

<i>Kapitola 1</i>	Paříž, 16. července 1942	19
<i>Kapitola 2</i>	Paříž, 16. července 1942	26
<i>Kapitola 3</i>	Paříž, 16. července 1942	32
<i>Kapitola 4</i>	Paříž, 17. července 1942	40
<i>Kapitola 5</i>	Paříž, 17. července 1942	50
<i>Kapitola 6</i>	Paříž, 18. července 1942	57
<i>Kapitola 7</i>	Paříž, 18. července 1942	65
<i>Kapitola 8</i>	Paříž, 18. července 1942	73
<i>Kapitola 9</i>	Paříž, 19. července 1942	82
<i>Kapitola 10</i>	Artenay, 20. července 1942	100
<i>Kapitola 11</i>	Nouan-le-Fuzelier, 21. července 1942	116
<i>Kapitola 12</i>	Nouan-le-Fuzelier, 22. července 1942	126

ČÁST 2

<i>Kapitola 13</i>	Bourges, 23. července 1942	143
<i>Kapitola 14</i>	Roanne, 24. července 1942	159

<i>Kapitola 15</i>	Nedaleko Lyonu, 24. července 1942	168
<i>Kapitola 16</i>	Lyon, 25. července 1942	177
<i>Kapitola 17</i>	Valence, 25. července 1942	185
<i>Kapitola 18</i>	Valence, 26. července 1942	201
<i>Kapitola 19</i>	Valence, 8. srpna 1942	212
<i>Kapitola 20</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 9. srpna 1942	217
<i>Kapitola 21</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 10. srpna 1942	227
<i>Kapitola 22</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 25. srpna 1942	238
<i>Kapitola 23</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 20. listopadu 1942	249
<i>Kapitola 24</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 24. prosince 1942	256
<i>Kapitola 25</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 13. února 1943	270

ČÁST 3

<i>Kapitola 26</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 29. června 1943	285
<i>Kapitola 27</i>	Le Chambon-sur-Lignon, 10. srpna 1943	294
<i>Kapitola 28</i>	Montpellier, 11. srpna 1943	309
<i>Kapitola 29</i>	Molló, 12. srpna 1943	320
<i>Kapitola 30</i>	Montevideo, 9. září 1943	335
<i>Kapitola 31</i>	Buenos Aires, 10. září 1943	343
<i>Kapitola 32</i>	Buenos Aires, 11. září 1943	353
<i>Kapitola 33</i>	Cestou do Rosaria, 12. září 1943	358
<i>Doslov</i>	Rosario, Argentina, 15. října 1943	363
<i>Historické upřesnění</i>		365
<i>Chronologie</i>		367
<i>Poděkování</i>		371
<i>Otázky k diskuzi</i>		375
<i>O autorovi</i>		383

Ten, kdo zachrání jednu duši Izraele, jako by zachránil celý svět.

— Talmud, Mišna Sanhedrin 4:5

mapa

FRANCIE, 40. léta

VELKÁ BRITÁNIE

BELGIE

NĚMECKO

Paříž

Artenay

Nouan-le-Fuzelier

Bourges

FRANCIE

Roanne

Lyon

Le-Chambon-sur-Lignon

Valence

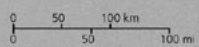
Montpellier

ŠVÝCARSKO

Biskajský záliv

ŠPANĚLSKO

Středozemní moře

AUTOŘOVA POZNÁMKA

Kniha *Děti s hvězdou* mi umožnila navrátit se do tajemné krajiny dětství. V dospívání postupně zapomínáme na to velkolepé objevování, když jsme přišli na svět a vše kolem vnímali dětskýma očima. S každým centimetrem, o který vyrosteme, se nezvratně a stále více vzdalujeme našim snům, touze změnit svět. Potom už jsme většinou ochotni jej snášet. Tato kniha je právě o tom: o naší schopnosti jako lidských bytostí měnit v každé generaci svět, o chvílích, kdy se úcty vyrovnávají a vše začíná znovu – ať už to dopadne jakkoli.

Děti s hvězdou chtějí být poctou síle obyčejných mužů a žen, jež jim umožňovala měnit realitu. Dlouhá stáletí do nás vtloukali myšlenku, že lidé jsou v běhu dějin jen pasivním prvkem, přitom občanský odpor býval často jedinou zbraní schopnou zadržet tyranii a útlak. Síla prostého člověka měnila svět – od rebelií plebejců ve starém Římě

po americkou revoluci, od pacifistického hnutí za nezávislost v Indii po konec rasové segregace ve Spojených státech.

Když jsem poprvé vstoupil do svěžích údolí kolem Le Chambon-sur-Lignon, ovládl mě pocit, že jsem v ráji. Vesničky žulových domů s okenicemi, jež zářily ve všech barvách duhy, staré hotely s fasádami zčernalými stovkami krutých zim, bukolické statky rozptýlené mezi hustými břízami a borovicemi, jež pohlcovaly a změkčovaly prudké letní světlo. Něco se tu stalo, něco, co změnilo historii. A já jsem tušil, že to změnil i mně.

Příběh dětí zachráněných obyvateli Le Chambon-sur-Lignon a mnoha okolních vesnic byl dlouho neznámý. Francouzi po druhé světové válce raději zapomněli na vichistický režim a perzekuci těch, jimž kolaboranti říkali „páriové“ a „nežádoucí“. V roce 1989 však tento nádherný příběh připomněl dokumentární film *Les armes de l'esprit*.

Děti s hvězdou popisují příběh Jacoba a Mosese Steinových – nezapomenutelných protagonistů tohoto románu. Vyzbrojeni jen svou nevinností stali se mladými hrdiny boje proti zlu.

Madrid, 1. července 2016

PROLOG

PAŘÍŽ,
23. KVĚTNA 1941

„Každá generace se kojí nadějí, že svět začne znovu.“ Tak zněla poslední slova, která mu otec řekl na nádraží. Muž v ocelově šedém obleku si přidřep, aby Mosesovi viděl přímo do očí. Chlapec na něj hleděl velkýma, černýma očima a povzdech si. Nechápal, co tím otec míní. Nádraží zaplňoval zvláštní, sladce vonící bílý dým. Matka na něj hleděla pláčem opuchlýma očima a tváře měla červené, jako kdyby právě zlezla horu. Moses si stále pamatoval její jemné bílé rukavičky, vlhkou, chladnou vůni toho jara a pocit, že jeho malý svět se hrouťí. Otec se pokusil pod tenkým hnědým knírkem vykouzlit úsměv, ale vyšla z toho jen zmučená grimasa. Moses objal matčiny nohy, Jana pohladila chlapce po plavých vlasech a sehnula se k němu. Vzala do dlaní synovy buclaté růžové tvářičky a políbila ho temnými rty. Její slzy se smísily se slzami dítěte.

Jacob zatahal bratra za rukáv. Lokomotiva vyfoukla tenký proud páry a naposledy zapískala, jako kdyby si obrovské železné monstrum povzdechlo nad dušemi, které musí rozdělit. Teta Judith ovinula Jacobovi paže kolem hrudi, ochrannitelsky i znepokojeně. Všude kolem se jako můry přilákané světlem míhali němečtí vojáci. Judith měla obavy, že nacisté si jedním ledově modrým pohledem všimnou, co jim chybí. Ráno si zapomněli připíchnout žluté hvězdy.

Eleazar a Jana se otočili. Jejich kabáty se mihly v davu lidí mávajících svým drahým na rozloučenou. Jacob a Moses sledovali rodiče ztrácející se v tom nekonečném oceánu zvednutých paží, až zmizeli úplně. Moses zuřivě svíral tetinu ruku, toužil ji udržet u sebe. Judith otočila hlavu a podívala se na synovcovy krátké vlasy ostříhané jako podle hrnce, na plavé vlasy, v nichž se lesklo slunce pronikající skrz skleněnou střechu nádraží. Pak pohlédla na druhé dítě, na Jacoba, na jeho tmavě hnědé kučeravé vlasy. Jeho černé oči měly vážný, zlostný výraz, téměř zuřivý. Minulého večera prosila rodiče chlapců, aby je odvezli z Paříže, zapřísahala je, že budou hodní, Eleazar a Jana však nechtěli mít děti u sebe, dokud nenajdou bezpečný úkryt. V Paříži se dětem nemůže stát nic zlého a teta Judith byla na útěk příliš stará. Rodinu přijala před šesti lety, když už Steinovi nemohli dál snášet tíseň v Berlíně. Teta Judith byla víc Francouzka než Němka a nikdo ji neobtěžoval.

Když pouštěli nádraží, obloha změnila barvu. Z olověně modrého nebe začaly na chodník padat první chladné kapky. Judith otevřela zelený deštník a všichni tři se pod něj v marné

snaze uniknout dešti schoulili. Do Judithina maličkého bytu na opačném konci Paříže dorazili úplně promočení. Krása města zmizela a nahradila ji fádní šed. Kouzlo kaváren a luxusních restaurací náhle působilo jen jako vzdálená vidina. Jeli metrem a pak rozhrkanou zrezivělou tramvají. Kluci seděli na dřevěné lavici vpředu, teta hned za nimi, aby se už nemusela dívat na to, jak oba bojují se slzami.

Moses si prohlížel zamračeného bratra. Jacobovy pihy se v dešťových kapkách rozpily a zdálo se, že jeho stisknuté rty jen sotva zadržují jakýsi výbuch. Moses nerozuměl světu. Jacob mu vždycky říkal, že o ničem „nemá ani páru“. Mladší chlapec ale věděl, že to, co se stalo, je zlé, protože rodiče je opustili. Ještě nikdy nebyli sami. Moses se stále domníval, že matka je jakousi jeho součástí. V noci, navzdory otcovu reptání, spával přitisknutý k jejímu tělu, jako kdyby ho blízkost její pokožky uklidňovala. Její parfém byl jedinou vůní, již Moses snesl, a věděl, že dokud se na něj budou dívat její krásně zelené oči, nikdy se mu nic zlého nestane.

Špinavými okny tramvaje chlapec pozoroval přízračné postavy chodců mísící se s nákladními auty a starými povozy, za nimiž zůstával v ulicích koňský pach a koblihy. Tohle byl jeho svět. Narodil se v Německu, ale ze své vlasti si nic nepamatoval. Matka na něj stále mluvila rodnou řečí, on však odpovídal pouze francouzsky, jako kdyby se tím chtěl vymezit vůči zemi, z níž museli uprchnout. Co teď s nimi bude? Měl pocit, jako by svět končil u jeho nohou. Spolužáci se ho o přestávkách stranili, nejspíš v obavách nebo z nechuti při spatření žluté hvězdy

na jeho hrudi. „Děti se žlutou hvězdou“, tak o nich lidé mluvili. Mojžíš považoval hvězdy za světla stvořená Bohem, aby noc nepohltila vše. Ze světa však jako by hvězdy zmizely, byl temný a chladný jako skříň, v níž se schovával a čekal na rodiče a potom z ní co nejdříve zase vyskočil, aby ho nesmírná temnota nepozřela úplně.

ČÁST 1

KAPITOLA 1

PAŘÍŽ,
16. ČERVENCE 1942

Jacob pomáhal bratrovi s přípravami. Dělal to už tak dlouho, že si všechny pohyby zmechanizoval. Když svlékal Mosesovi pyžamo a navlékal mu kalhoty, košili a obouval boty, skoro na něj nepromluvil. Moses také mlčel. Tvářil se nepřítomně a to Jacoba občas trápilo. Jacob věděl, že Moses je už dost velký, aby se uměl obléknout sám, ale tím, že mu pomáhal, mohl dát bratrovi najevo, že není sám, že spolu zůstanou navždy a co nejdřív se znovu setkají s rodiči.

Jaro rychle uběhlo a dnes byl první den letních prázdnin. Teta Judith odešla brzy ráno do práce, a tak si museli sami udělat snídani, poklidit v bytě, nakoupit na trhu jídlo a jít do synagogy k přípravám na bar micva. Teta tvrdila, že když Jacob už skoro dorostl k bar micva, musí se už řídit židovskými zákony. Podle něj to však byly nesmysly. Rodiče je nikdy do synagogy

nevodili a Eleazar a Jana o judaismu před příchodem do Paříže skoro nic nevěděli. Teta Judith byla však velice zbožná a po manžela smrti ve Velké válce ještě víc.

Jacob oblékl bratra a pomohl mu se umýt. Pak šli do kuchyně. Modrá dlažba léty drhnutí už hodně vybledla a jídelní stůl, natřený světle modrou barvou, měl už také lepší časy za sebou. Ležel na něm koš s několika krajíci černého chleba a sýrem. Jacob nalil do kastrůlku mléko, postavil jej na prskající plynový hořák a horký obsah potom přelil do hrnků.

Moses jedl, jako kdyby si snídani hlídal před lupiči. Za osm let svého života snad nezažil chvíli, kdy by ho neovládal nenasytný hlad. Také Jacob dokázal sníst všechno, co měl v dosahu, což Judith přimělo, aby zamykala spižírnu. Každý den jim k snídani a k obědu nachystala hubené přídělky a k večeři vařila skromnou polévku s trochou nudlí nebo zeleniny a kapkou smetany. Pro kluky v plném růstu to bylo málo, ale německá okupace silně vyčerpávala všechny zásoby Francie.

Francouzi, především Pařížané, v létě 1940 hromadně prchali do jižních částí země. Mnozí se však po několika měsících vraceli. Zjistili, že německá okupace není tak hrozná, jak se obávali. Jacobova rodina – ač emigranti z Německa – město neopustila. Otec se však pojistil a předem našel úkryt v domě své sestry. Doufal, že tam nevzbudí tak velký zájem Němců.

Jacob věděl, že jeho rodina je dvakrát prokletá. Otec byl aktivním členem Socialistické strany a léta psal satirické články proti nacistům. A Eleazar a Jana byli navíc oba Židé, podle národních socialistů nežádoucí rasa.

Paříž byla pod přímou kontrolou Němců. Městu vládl polní maršál Wilhelm Keitel a nacisté vysávali zdroje metropole skoro do dna. Na jaře 1942 už bylo téměř nemožné sehnat kávu, cukr, mýdlo, chléb, olej nebo máslo. Teta Judith však našťestí pracovala u jedné aristokratické rodiny, která byla díky černému trhu dobře zásobena a přenechávala tetě zboží, jež se na příděl nedalo získat.

Po skrovné snídani vyrazili bratři ven. Včerejší večer bylo dusno a ráno slibovalo pekelně horký den. Kluci seběhli ze schodů. Na obnošených šatech, pečlivě udržovaných tetou Judith, jim zářila žlutá Davidova hvězda.

Z uzavřeného čtvercového dvora činžáku mohli projít klenu-tou chodbou a velkými vraty na ulici. Každá strana domu měla vlastní schodiště. Jakmile Moses s Jacobem vkročili na dvůr, vy-cítili, že se něco děje. Vyběhli na ulici. Podél chodníku stála řada asi dvaceti tmavých autobusů s bílou střechou. Kolem nich se rojili lidé a francouzští policisté s v bílých rukavicích a s obušky v rukou je cpali do autobusů.

Jacobovi přeběhl mráz po zádech a Mosese chytil za ruku tak pevně, až mladší bratr zasténal a pokusil se vyprostit.

„Nepouštěj se mě!“ zavrčel Jacob, přísně se zamračil a strkal bratra zpátky k domu.

Když vešli do vrat, domovnice, opřená o koště, se na ně pohrdlivě ušklíbla a zavolala na policisty: „A tyhle židovské křesy nevezmete?“

Kluci se na sebe podívali a rozběhli se ke schodišti. Tři po-licisté domovnici zaslechli a zahlédli kluky, běžící na druhý

konec dvora. Desátník na ně ukázal rukou a další dva policisté za nimi vyrazili. Ozval se hvizd policejní píšťalky.

Kluci se hnali po staré prkenné podlaze a prošlapaných dřevěných schodech. V domě se jejich kroky dunivě rozléhaly, zabránit tomu však nemohli. Policisté doběhli ke schodišti a podívali se nahoru. Desátník skočil do výtahu a zbylí dva vyrazili po schodišti.

Jacob a Moses dorazili celí zadýchaní ke dveřím bytu. Moses sáhl po klice, ale Jacob ho odtáhl a rozběhli se spolu nahoru ke střeše. Trávivali tam dlouhé hodiny – mezi prádelními šňůrami, při schovávané mezi rozvěšeným prádlem, střelbě na holuby z praku a pozorování města na opačném břehu Seiny.

Doběhli ke dřevěným dveřím. Na prahu se zastavili, rukama se opřeli o kolena a lapali po dechu. Jacob pak dovedl bratra na konec budovy. Střecha s plechem pobitými místy mezi cihlově červenými taškami a s rozlehlými terasami, kde Pařížané pěstovali zeleninu, se táhla snad do nekonečna. Bratři vylezli po zrezivělem žebříku připevněném ke zdi a pak obezřetně postupovali po taškách sousedního domu.

Policisté je sledovali ze střechy Judithina domu. Desátník, celý udýchaný, přestože jel výtahem, znovu zapískal.

Jacob se na chvíli otočil, aby odhadl vzdálenost mezi sebou a muži v černém. Instinktivně, jako jelen, když zjišťuje, jak blízko jsou lovci.

Dva mladší policisté nemotorně vystoupali po žebříku a znovu začali kluky pronásledovat. Pomalu se přibližovali a za nimi padaly rozbité střešní tašky.

Jacob šlápl mezi dvě tašky a ucítil, že něco prasklo. Bota mu zajela do díry a nohu mu zachvátila palčivá bolest. Když se mu ji podařilo vytáhnout, na zašlou bílou ponožku stékala krev. Moses mu pomohl se znovu postavit a běželi dál, k poslednímu domu v ulici. Mezi okrajem střechy a protějším domem zela více než dvoumetrová mezera.

Moses pohlédl na pronásledovatele a potom na propast pod sebou. Ta jáma, temná i za jasného letního dne, by ochotně pozřela vše, co do ní spadne. Moses se zmateně podíval na Jacoba, nevěděl, co dělat.

Bratr zareagoval rychle. Těsně pod nimi byla malá terasa. Od ní vedla kolem celého domu k hlavní ulici římsa. Možná se odtamtud dostanou do domu, na ulici a potom se pokusí zmizet v davu. Jacob nezaváhal, skočil dolů a pak se s nataženýma rukama obrátil k Mosesovi, aby mu pomohl. Právě když mladší bratr skočil, dvě ruce ho popadly za nohy. Moses se přetočil a tvrdě dopadl na střechu.

„Jacobe!“ zavyl lapený Moses.

Jacob chvíli nevěděl, co dělat. Nemohl opustit bratra, ale kdyby se vrátil na střechu, policisté by se zmocnili obou. Rodiče je varovali, že nacisté posílají Židy do koncentračních táborů v Německu a Polsku. Tehdy nechápal, proč to říkají.

Desátník se nahnul přes okraj střechy a pod sebou spatřil Jacoba.

„Stůj, ty uličníku!“ zařval a od kolegy převzal mladšího kluka. Držel ho za kotník a houpal jím nad ulicí.

„Ne!“ křičel Jacob.

Mosesova tvář zrudla strachem a zmítal se jako ryba vytažená z vody.

„Pojď sem. Přece nechceš, aby bratříček spadl, že ne?“ volal policista posměšně a Mosese ještě o kousek vysunul přes okraj střechy.

Srdce Jacobovi bušilo tak silně a rychle jako ještě nikdy v životě. Tep cítil ve spáncích a konečcích prstů zařatých pěstí. Nedokázal se nadechnout. Zvedl ruce a chtěl vykřiknout, z hrdla mu však nevyšel jediný zvuk.

„Okamžitě pojď nahoru! Lidi jako jste vy nás dnes už zdržovali až moc!“

V desátníkových zapadlých očích spatřil chlapec nenávist. Nechápal ji, ale v posledních několika měsících se s ní setkával často. Dolezl ke stěně pod střechou a stanul před desátníkem.

Desátník byl vysoký a mohutný muž. Jeho břicho pod uniformou při každém nadechnutí hrozilo výbuchem. Čepici měl na stranu a kravatu povolenou. Když sraštil rty a plival slova, hnědý knír v jeho zarudlé tváři se chvěl.

Jakmile Jacob vylezl nahoru, desátník Mosese pustil. Chlapec s žuchnutím dopadl na střechu. Další dva policisté zvedli kluky za lokty a nesli je k jejich domu. Potom sjeli výtahem a vyšli na dvůr.

Když míjeli domovnici, usmívala se, jako kdyby jí dopadení bratrů udělalo radost. Stařena na kluky plivla a zaječela: „Verbež cizácká, komunistická! Židy ve svém baráku nechci!“

Jacob se na ni tvrdě, vzdorně podíval. Znal ji dobře. Ta prohaná ženština do všeho strkala nos. Před několika měsíci jí

teta Judith pomáhala převzít přidělové lístky. Domovnice neuměla číst ani psát a měla postiženého syna. Skoro nevycházel z bytu. Občas, když se odpoledne udělalo hezky, ho namáhavě dostrkala na dvůr a seděla vedle něj. Chlapec, chromý a slepý, se celou dobu třásl.

Moses se ještě nevzpamatoval z té hrůzy, když visel ze střechy, a na domovnici se jen podíval. Vždycky na kluky křičela, když běželi do domu nebo ven či obtěžovali sousedy křikem nebo dupáním na schodech, ale nikdy jí nic špatného neudělali.

Na ulici se to hemžilo lidmi a autobusy byly už zpola zaplněné. Policisté štouchali do žen, bili děti a drsně popoháněli staré lidi. Mladých mužů bylo vidět jen málo. Většinou se už dlouho skrývali. Bezmocný dav, vystrašený a nejistý, se pohyboval mlčky, jako stádo ovcí vedených na porážku. Nikdo nedokázal pochopit, jak je možné, že policie v nejsvobodnější zemi na světě je před lhotejnými zraky známých a sousedů posílá na jatka.

Když zavrčely motory autobusů, Moses jen omámeně zíral z okna. Měl pocit, jako kdyby se jelo na výlet. Jacob vedle něj zkoumal vystrašené obličejy spolucestujících. Nikdo se na nikoho nedíval, jako by si všichni připadali neviditelní, když svět, do něhož už nepatřili, jimi pohrdal.

KAPITOLA 2

PAŘÍŽ,
16. ČERVENCE 1942

Autobusy zastavily před velkou budovou. Policisté vyskákali z aut a vytvořili uličku, aby žádný Žid nevyklouzl do okolních ulic. Do autobusů pralo slunce a vedro z pasažérů vysávalo energii. Jacob a Moses se ohlédli za sebe, k Eiffelově věži. Při tom pohledu jim současná situace připadala neskutečná.

Francouzští policisté bušili do plechových dveří autobusů, aby řidiči otevřeli. Pasažéři se rozhlíželi. Nikdo nechtěl vystoupit jako první. Cestou všichni mlčeli a nejistota teď tak silně svírala jejich duše, že jedinou možnou reakcí na nečekané zatčení byla rezignace. Byli to většinou cizinci, ale do rozhovorných sítí se chytilo i několik francouzských Židů. Postarší chla-
pík v montérkách vstal a oslovil vystrašené cestující.

„Musíme zůstat klidní. Francouzi nás sem určitě přivez-
li proto, aby nás ochránili. Tato země nikdy nedovolí, aby nás

deportovali do Německa. Jsme sice okupováni a našim životům vládou německé hordy, ale hodnoty republiky jsou pořád platné.“

Jeden z mladších mužů v autobusu vstal, odstrčil mluvčího a vyzývavě pohlédl na ostatní. „Jste hloupé ovce, nebo lidské bytosti? Vy jste si nevšimli, že od začátku okupace nás francouzská vláda registruje, zakazuje nám působit ve většině oborů a nutí nás nosit tyhle hvězdy tak jako v Německu? Tady nás čeká vězení. A potom nás vlakem pošlou na sever.“

Žena v hezkém šedém kostýmu a s modrým kloboučkem na hlavě se pokusila vystoupit. Mladík se jí postavil do cesty, ona ho ale odstrčila. „Pusťte mě. A neděste ty ubohé lidi. Nikdo neví, co nás tu čeká, ale copak jsme nebyli vždycky perzekvováni? A přesto jsme nějak přežili.“

Uličku zaplnili i další pasažéři a tlačili se ke dveřím. Před autobusy se dlouhá řada žen, mužů a dětí pomalu sunula k obrovským vratům. Nad nimi nápis provedený elegantními písmeny hlásal: VĚL D'HIV.

Jacob i Moses to tu znali. Otec je sem jednou vzal na cyklistické závody. Pařížané mohli celou zimu na velodromu sledovat závody na kolech, pořádaly se tam i jiné podniky.

Kluk sedící za nimi se k nim naklonil a řekl: „Vy jste Steino-
vi, co?“

Jacob a Moses se na něj podívali. Mít v takové spouště cizích lidí někoho známého, to bylo příjemné. „Ano,“ řekl Jacob a vstal. Z řady, která se sunula uličkou, zůstali poslední.

„Já jsem Joseph, táta je instalatér,“ řekl kluk. „Chodili jsme spolu do synagogy, ale v poslední době mě táta bral s sebou na práci. Asi jste ho tu neviděli, co?“

„Ne, jsi jediný, koho tu známe,“ odpověděl Jacob.

„Dnes ráno nám zabouchali na dveře. Otec šel otevřít. V ruce měl hasák, ale když zjistil, že to jsou policajti, odložil ho v předsíni. Řekli nám, ať si každý vezmeme jednu deku a jednu košili, nic jiného. Ale když jsme přišli k autobusům, rozdělili nás.“

Jacob reagoval podobně. „Pro nás nikdo nepřišel, ale když nás uviděla naše domovnice, zavolala policajty a ti nás začali honit. Chtěli jsme jim utéct po střeše, ale chytili nás.“

Jeden policista strčil hlavu do dveří a vykřikl: „Padejte ven, vy krysy!“

Kluci se vyděšeně rozběhli ke dveřím. Řidič autobusu skláněl hlavu, ale Moses na chvíli zachytil jeho pohled. Horší práci tenhle člověk určitě nikdy neměl. Nevěděl, co chtějí policisté s těmi lidmi dělat, ale styděl se, že Francie kolaboruje s nacisty. Od okupace se snažil být co nejméně nápadný.

Jacob vyskočil z autobusu první a stanul před policistou. Muž se zamračil a ukázal obuškem, kam mají jít. Za tu chvíli, co se zdrželi v autobusu, už skoro všichni došli do haly. Moses svíral bratrovu ruku a oba i s Josephem postupovali širokou chodbou za koncem zástupu. Vešli do obrovské haly a podívali se do hlediště. Jejich oči bloudily po klopené dráze a vnitřním obdélníku, kde stály stany Červeného kříže.

„Ale ne,“ zasténal Moses. S otevřenou pusou se snažil pohledem obsáhnout obrovský prostor. Závody, které tu viděli s otcem, si pamatoval jen matně.

„Jsou tu tisíce lidí,“ řekl Joseph nevěřičně. Najít rodinu bude skoro nemožné.

Za stolem seděl vládní úředník. Mávl na kluky. Došli k němu.

„Jméno a příjmení,“ řekl úředník, aniž se na ně podíval. Na úzkém nose mu nebezpečně balancoval cvikr s kulatými sklíčky, připevněný řetízkem k saku. „Vy neslyšíte?“ vyštěkl, když kluci hned neodpověděli.

„Proč jste nás sem přivezli?“ zeptal se Jacob. Muž odložil pero a při chlapcově opovážlivosti si založil ruce na hrudi. Pak se na kluky konečně podíval.

„Kde máte rodiče? Nenaučili vás slušnosti?“ zavrčel.

V Jacobovi se začala vařit krev. „Slušnosti? Ráno jste nás vyvlekli z domova, násilím nás dopravili sem a zavřeli nás jako zvěř. Opravdu čekáte, že budeme slušní?“ Nakonec už skoro křičel.

Když policista stojící nedaleko zaslechl Jacobův křik, vytáhl obušek a s výhružným výrazem k němu přistoupil. Moses chňapl Jacoba zezadu za košili a v posledním okamžiku jím škuhl dozadu. Obušek dopadl na stůl, a když jej policista zvedl znovu, všichni tři se rozběhli k davu. Policista utíkal za nimi, kluci už ale mezitím vnikli mezi lidi a několik mužů kolem nich vytvořilo kruh. „Děje se něco, strážníku?“

Policista pochopil, že vyvolávat další rozruch je zbytečné. Ti uličníci stejně nikam neutečou, ještě bude mít dost času je najít.

Jacob se ohlédl a viděl, že policista se vrací ke vchodu. Chvilí litoval, že se tak rozčílil. Třeba by se dozvěděl, kde je teta Judith, by nebo ji mohl dokonce nějak kontaktovat.

„Co budeme dělat?“ zanaříkal Moses a lapal u toho po dechu.

„Nevím,“ odpověděl Jacob. Moses bratra objal a rozplakal se. Jeho tiché vzlyky zanikaly v šumu okolního davu. Jacob vzhlédl. Obrovskými okny na stropě proudilo dovnitř světlo. Když stáli u vnitřního okraje dráhy, připomněl si to nedělní ráno s otcem na velodromu před několika lety, těsně před útokem nacistů na Francii. Vzpomínal, jak davy zdravily závodníky, z nichž crčel pot. Stadion byl tehdy pro Jacoba magickým místem. Teď se změnil v klec, hrobku, z níž není úniku.

„Musím najít rodiče,“ řekl Joseph a obrátil se k odchodu.

„Počkej,“ zavolal Jacob. „Pomůžeme ti. Možná je tady i naše teta.“ Kluci vyrazili po okraji dráhy. Lehali si tam lidé a dělali si trochu pohodlí. V hale panovalo dusné vedro. Opodál se hystericky smál jakýsi muž. Měl na sobě jen spodní prádlo a manželka se pokoušela ho znovu obléct. Všude běhaly děti a všechno zkoumaly. Svět jako by byl vzhůru nohama, jako kdyby válka mladé i staré zdeformovala a učinila z nich jakési groteskní odrazy jich samých.

Jacob pořád držel ruku na Mosesově rameni. Nechtěl, aby se mu ztratil, nebylo vůbec jisté, že kdyby se rozdělili, znovu se sejdou.

Dav pomalu utichal, jako když se obilné pole postupně zklidňuje po prudkém nárazu větru. Lidem se už nechtělo

povídat, stěžovat si nebo zapřísahat strážníky. Chtěli si jen najít místo, kde by mohli spočinout, ale ta nejpohodlnější si už zabrali ti nejsilnější a nejrychlejší. U vchodu se objevilo několik zdravotních sester a zamířily ke stanům uprostřed dráhy.

Náhle se ozvalo hlasité zadunění. Kluci se otočili a koukali, co se děje. Ozval se zděšený křik a postupně se měnil v paniku. Lidé od něčeho nebo někoho prchali na všechny strany. Jacob se postavil na zábradlí a natahoval krk, aby lépe viděl. Na klopené závodní dráze se svíjelo zkrvavené ženské tělo, pomalu sjíždělo dolů a zanechávalo za sebou krvavou stopu.

„Co se děje?“ zeptal se Moses.

Dřív než se mladší chlapec stačil podívat, Jacob ho strhl dozadu. Moses protestoval a snažil se znovu vylézt na zábradlí, ale Jacob mu dal dlaň přes oči a druhou rukou ho táhl zpět.

Potom uslyšeli několik dalších zadunění. Halou se jako hurikán hnaly zděšené výkřiky. Jacob s očima stále upřenýma na krev věděl, že musí bratra co nejrychleji dostat pryč. Tak blízko k pecku na zemi ještě nikdy nebyl. Společně se rozběhli chodbou k jiné části hlediště. Měli úkol: najít Josephovu rodinu a zjistit, co se stalo s tetou Judith, aby se mohli z velodromu dostat, dřív než bude pozdě.

KAPITOLA 3

PAŘÍŽ,
16. ČERVENCE 1942

Den jako by nechtěl skončit. Vězňové na velodromu byli hladoví, žízňiví a unavení. Batolata i větší děti plakaly horkem. Sestry začaly rozdávat tu trochu mléka, kterou měly, a matky se o ně s křikem praly. Dusno a vedro přimělo většinu mužů, aby se svlékli do prádla, a ženy ovívaly své děti klobouky, papíry, vším, co našly. Mnozí lidé bloudili po stadionu a hledali příbuzné. Stále monotónněji vykřikovali jména. Rodiny se v hloučcích dělily o poslední zbytky jídla.

Jacob, Moses a Joseph se nezastavili. Během čtyř hodin prohlédli nemocniční stan, všechna schodiště a nejvyšší patra budovy. Francouzští policisté postávali u vchodu, na tribunách i na dráze. Muži s nosítky odnášeli oběti sebevražd; na dřevěném povrchu dráhy zůstávaly zasychající krvavé skvrny.

„Hledali jsme všude. Řekl bych, že tvoje rodina tu není, Josephse,“ řekl Jacob. Kamaráda zahalil smutek. Než si Joseph stačil setřít slzy špinavou dlaní, pár jich skanulo na zem. Sklopil hlavu.

Jacob velmi dobře věděl, co Joseph cítí. Před více než rokem, po odjezdu rodičů, v něm zůstalo prázdno. Pocit osamění a nejistota se ho nejčastěji zmocňovaly v noci, ze spaní volal matku a pak se celý zpocený budil.

„Hlavu vzhůru. Možná je to dobře,“ položil Jacob Josephovi dlaně na ramena.

Joseph plačtivě popotáhl. „Ale když nejsou tady – kde mohou být?“

Opodál vstal postarší muž v dokonalém dvouřadovém šedivém obleku a přistoupil k chlapcům. Nejspíš zaslechl jejich rozhovor. Sundal brýle a klekl si. „Někoho odvezli do tábora v Drancy, pár kilometrů severovýchodně od Paříže. Možná že tvoje rodina je tam. Měl bys to říct někomu z Červeného kříže nebo některému zaměstnanci.“

Joseph se snažil zadržet slzy. Krk se mu svíral tak, až skoro nemohl dýchat. „Děkuji vám,“ vypravil ze sebe nakonec.

Tři chlapci muže opustili a Jacob se otočil ke kamarádovi. „Ať tě to ani nenapadne. Možná že tam tvoje rodina je, ale jestli tě pošlou za nimi, nikomu tím nepomůžeš.“

„Jak to myslíš? Co chceš dělat, abychom jim pomohli?“

„Utečeme,“ odpověděl Jacob šeptem.

Tohle Josepha ani nenapadlo. V posledních několika hodinách prohlédli snad každý centimetr velodromu. Vchody byly

hlídány a kromě skleněné střechy jinou cestu ven nenašli. Pokusit se o útěk by bylo šílenství.

„Ale jak se chceš odsud dostat?“ zeptal se Moses.

„Určitě by to nějak šlo, abychom nevzbudili podezření,“ řekl Jacob pevně. Jako kdyby chtěl přesvědčit i sám sebe.

Joseph pokrčil rameny. „Dobře, ale i kdyby se to povedlo, kam půjdeme?“

„Hledat tetu Judith. Ona už bude vědět, co dál,“ řekl Jacob. Věděl, že je to až příliš prostá odpověď, ale byl zvyklý řešit problémy jeden po druhém.

Joseph zvedl oči a začal vnímat stadion jinak. Bylo třeba najít nějaké slabé místo. A rychle.

„Jacobe, mám žízeň,“ postěžoval si Moses snad už postě. Byl bledý, rty měl suché a okoralé. Podívali se ke stanům Červeného kříže.

„Měli bychom sehnat něco k jídlu a vodu,“ řekl Jacob a sešel po klopené dráze.

„Na záchodech jsou umyvadla,“ řekl Joseph a vyrazil za Jacobem.

„Ty jsi ty záchody neviděl? Je tam příšerný smrad! Tam bych nešel ani za milion!“ prohlásil Moses.

Jacob ukázal ke stanům. „Vodu dostaneme tam.“

Hoši sešli na nejnižší místo velodromu. Na dráze postávali policisté. Obklopili dobrovolníky z Červeného kříže, aby se nikdo nepokusil ukrást nic z toho skrovného množství jídla na stadionu.

Jeden strážník si kluků všiml. „Kampak jdete?“ zeptal se jich.

„Celý den jsme nic nejedli ani nepili,“ řekl Jacob a nasadil co nejztrápenější obličej.

Strážník byl hodně mladý. Uniformu měl novou a tak nazehlenou, jako kdyby si ji ráno přinesl z čistírny. Nejdřív ze zamračil. Když však zjistil, že se nikdo z jeho kolegů nedívá, vytáhl z kapsy krajíc chleba a podal jej klukům. „V suterénu jsou hasičské hydranty, vodu si můžete nabrat tam. Jděte tudy,“ řekl a ukázal na nenápadné malé dveře v betonové stěně pod schodištěm.

Tři kluci sešli ze schodů a dveře opatrně otevřeli. Doufali, že si jich nikdo nevšimne. Potom za sebou co nejtíšeji zavřeli a stanuli v úplné tmě. Jacob ale zašátral rukou po studené, vlhké stěně a nahmatal vypínač. Cvakl jím. Přes vrstvu prachu se ze žárovky linulo mdlé světlo.

Poprvé od chvíle, kdy je nahnali do velodromu, necítili dusivé červencové vedro. V útrokách stadionu bylo příjemněji, skoro chladno. Vykročili dlouhou chodbou, postupně přitom rozsvěceli, až došli ke dvěma hydrantům.

Jacob s vypětím všech sil otočil obrovským kohoutem a z hadice se vyvalila voda. Moses hadici popadl a začal hltavě pít. Když ukojil žízeň, napil se Joseph a po něm i Jacob.

„Asi jsme našli to nejlepší z celého velodromu!“ řekl Joseph skoro triumfálně.

Jacob se rozhlédl. Suterén byl doslova děsivý. Temný a zachtlý, ale ve srovnání s peklem nahoře vypadal jako hotový ráj. „Tímhle se naše plány nemění,“ řekl. „Musíme se odsud co nejdřív dostat. Ty musíš najít rodinu a my musíme najít tetu. Jestli

se ukáže, že tvá rodina je v tom druhém táboře, raději zůstaň s námi. Až válka skončí, Němci určitě pošlou všechny domů. Slyšel jsem, že když Hitlerovi vojáci bojují na frontě, chce nás jako levnou pracovní sílu, ale pak nás už nebude potřebovat.“

Joseph znovu velmi vážně promluvil: „Raději bych byl s rodinou, i v internačním táboře.“

Jacob mu rozuměl. Přešel by celý svět, aby mohl být znovu s rodiči, i kdyby se tak musel znovu dostat do stejně hrozného situace. Stýskalo se mu po nich, stýskalo se mu strašlivě. Stýskalo se mu po jejich smíchu, po jejich hrách, dokonce jen po obyčejných společných procházkách za pěkného odpoledne. Jacobovi se začalo znovu stahovat hrdlo. Než se Eleazar a Jana začali skrývat, prožil s rodiči jedenáct let. A teď ho možná čeká stejně dlouhá doba bez nich. Co může dělat? Jak udrží bratra naživu? Takové otázky mu běžely hlavou. Joseph a Moses spolu zatím žertovali, jako kdyby jejich situace nebyla katastrofální.

„Tak dobrá. Jestli je to pro tebe nejlepší řešení, vezmeme tě do tábora v Drancy, ať je to kdekoli, ale také bys mohl zůstat s naší tetou.“

„A proč si myslíš, že také není někde zavřená?“ zeptal se Joseph.

„Teta není registrovaná jako Židovka. Už jsem ti to říkal, nás sebrali, protože domovnice na nás zavolala strážníky.“

„Ale máte žlutou hvězdu,“ namítl Joseph.

„Ano, abychom mohli chodit do školy a také kdyby nás kontrolovali na ulici, ale jsme ohlášení na jiné adrese. Proto si myslím, že teta je nejspíš pořád na svobodě,“ odpověděl Jacob.

Tři kluci mlčky seděli. Pak ale začalo Mosesovi kručet v břiše a všichni se rozesmáli.

„Už opravdu musíme něco sníst,“ zažertoval Jacob ve snaze změnit téma.

Vykradli se ze suterénu stejně opatrně, jako vešli, a tiše zavřeli dveře. Na velodrom už padla noc. Obezřetně postupovali kolem stanů. V této hodině viděli na jedné straně stadionu jen několik pokuřujících strážníků. Kluci toho využili a vkradli se do jednoho stanu. Našli tam hromady a hromady otevřených krabic s jídlem: konzerv, bochníků chleba, beden ovoce.

Moses se rozzlobil. „Proč nechávají všechny hladovět, když je tu tolik jídla?“

„Určitě nevědí, jak dlouho tu budeme, tak asi chtějí, aby lidi napřed snědli všechno, co si přinesli,“ řekl Joseph.

„Ale my jsme si nepřinesli nic. Raději si uděláme zásoby,“ řekl Jacob. Kluci si nacpali jídlo do kapes, vyplížili se ze stanu a vrátili se do svého úkrytu.

Jacob otevřel nůž, kterým dřív vyřezával ze dřeva figurky. Otevřel plechovku zelených fazolek a všichni je začali holýma rukama vybírat. To je pobavilo a pořád se přitom hihňali.

Po provizorní večeři usnuli. Jacob se ale za pár hodin vzbudil a řekl si, že tunely v suterénu prozkoumá. Tlumené světlo ho děsilo, musel však zjistit, jestli je někde v útrobách stadionu nějaký východ. Za polovinou těch dlouhých chodeb lemovaných různými trubkami a rourami však už žádné žárovky nebyly a ve tmě nemohl dál hledat. Vrátil se ve svých stopách ke vchodu a opatrně otevřel dveře do malé místnosti.

Rozsvítil. Na stěně a na truhlářském ponku našel nějaké nářadí a petrolejovou lampu. Propátral malé zásuvky ve stole a v jedné objevil krabičku zápalek. Nervózně škrtl a sledoval, jak ze středu lampy roste plamen. Intenzita světla z tak krátkého knotu ho překvapila. Oheň v něm vyvolal naději, skoro bezvýznamnou, ale mohla mu pomoci, aby šel správnou cestou.

Jacob potichu vyšel z komory, ale ještě ani nedošel k tunelem, když se ozval bratrův hlas. „Kam jdeš?“ zeptal se Moses na pokraji paniky. Zůstat sám, bez toho jediného člověka, který mu zbyl – nic horšího si neuměl představit.

Jacob naznačil Mosesovi, aby přišel blíž. Pořád si pamatoval, jak se bratr narodil. Byl celý růžový a měl buclaté tvářičky. A pořád plakal. Když se Moses naučil chodit, Jacoba všude následoval a opakoval každý jeho pohyb. I tady, v suterénu, byl neustále Jacobovým stínem.

Jacobovi vadilo, když měl „jít příkladem“. Matka mu to často říkala a on při tom cítil rozpaky. A přesto na to byl hrdý. Věděl, že není proč ho napodobovat nebo obdivovat, ale pro Mosesa byl skutečným idolem.

Bratři bázně kráčeli chodbou. Lekal je každíčký zvuk. Několikrát vyplašili potkany, jindy zase šváby, kteří prchali mezi trubky. Kluci se takových tvorů nebáli. U tety v domě často v šerých koutech dvora zašlapávali brouky a prakem lovili potkany. Ale mít je kolem sebe ve tmě, to bylo něco úplně jiného.

Moses po chvíli polekaně vyjekl. „Víš, kudy se máme vrátit? Už jsme tolikrát zahrnuli, že nevím, kde jsme.“

„Neboj se, zatačky si pamatuju. Jsme blíž, než si myslíš,“ uklidnil ho Jacob, přestože o svých slovech už trochu pochyboval.

Šli dál a ani nevěděli, co vlastně hledají. Po půlhodině se vrátili ke vchodu do suterénu. Joseph tam seděl a rukama si zakrýval uplakanou tvář.

„Co se děje?“ zeptal se ho Jacob.

Chlapec trochu zvedl hlavu. Pláčem zarudlé oči a ukrutný smutek ve tváři hrozily, že všechny pohltí žal. „Já jsem si myslel, že jste mě tu nechali. Báł jsem se, že budu zase sám.“

Jacob si klekl a Josepha objal. Cítil tělo svého přítele, chladné i zpocené, a vedle ucha slyšel jeho vzlyky. Jacoba zaplavilo cosi jako něha. Vždycky se někdo staral o něj. Pečovali o něj rodiče, utěšovali ho, objímali. Ale teď začínal chápat, jaké to je, starat se o někoho jiného, být tím, kdo poskytuje útěchu.

V měsících po odchodu rodičů se Jacob staral o mladšího bratra, ale nevěděl, jak vyjádřit, co cítí. Možná se až příliš snažil své pocity tajit, protože se nechtěl před Mosesem zhroutit. Musel být tím silným. Domníval se, že bratr potřebuje spíše bezpečí než náklonnost.

„Nikdy tě neopustíme. To ti slibuju. Také jsme sami. Ale teď jsme spolu. Nic nás nezastaví. Němčourů ani těch strážníků se nebojím. Znovu se sejdeme s rodinami. To ti přísahám.“

Objal je i Moses a chlapci pak znovu usnuli. Zdálo se jim o tom, jak žili dřív, o dnech, kdy leželi svinutí do klubíčka vedle rodičů a život plynul jako veselý potůček.